

Sadık Aslan: Kürtlerin 1915 ile imtihanı

Posted on 30/04/2014

Ermeni Soykırımı, 24 Nisan 1915'te Ermeni aydınların sürgünüyle sembolik olarak, 27 Mayıs 1915 tarihli geçici "Tehcir Kanunu"yla da resmen başladı. Batılı büyük güçlerin, sistemlerini Ortadoğu'ya taşıma çabaları çerçevesinde geliştirdikleri politikalar ile İttihatçıların homojen toplum oluşturma amacı 1915 soykırımlarının asıl nedenleri olarak gösterebilir. Elde kalan son topraklar olarak Anadolu, Türkleştirmek amacıyla ilkin gayrimüslüm halklardan temizlenecekti.

Geniş bir coğrafya üzerinde yürütülecek bir soykırım için toplumun tümünün bir şekilde olayın içine çekilmesi gerekir. Aktif katılım-pasif destek, açık ya da örtülü onayla. İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC), soykırımların bu zeminini oluştururken halk, grup, kesim ve bölgeler arasındaki gerilimleri kullandı. Böylece Ermeni ve Süryaniler'in sürgün ve imha hareketlerinde (Rumların tehciri daha erkenden, 1913-14'te başladı.) İTC ve ordu birliklerine destek temelinde Türk, Kürt, Çerkes, Çeçen gibi halklardan Müslüman grupların kıyımlara katılımının adını "suç ortaklığı" olarak koymak gerekiyor. Bu suç ortaklığı üzerinde "öteki" halkların evleri, kiliseleri talan edildi; mallarına, topraklarına, hertürlü zenginliklerine el koydu; çocukları besleme olarak alındı, kadınlar haremlere katıldı. O halkların milyonlardan teşkil fiziki varlıkları ise şu ana binlerle ifade edilebiliyor ancak.

Maddi-manevi her tür kaybın üzerinde gelişen bu trajedinin anahtar kelimeleri böylelikle "suç ortaklığı", yani "mahsun değiliz hiçbirimiz." Dolayısıyla biz Kürtler de bu suç ortaklığının bir ögesi olarak nezh kalamıyoruz. Aksine, kıyımların büyük kısmının Kürt illerinde gelişmesi bu noktalardaki payımızı önemle ele almamızı gerektiriyor. Bu konuda birçok veri, kaynak mevcutken, halk arasındaki canlı, sözlü tarih ek olarak başka birşey de gerektirmiyor aslında. Bizler bunu biliyoruz, inkar lüksüne sahip değiliz. Geçtiğimiz yıl ki 24

Nisan'la ilgili tartişmalarda Selma Irmak, Ö.Sevgi Göral ve G.Günel Tekin'in Özgür Gündem'deki yazılarında Kürtlerin 1915'teki rolleri yönündeki vurguları bu açıdan önemliydi.

Aynı günlerde 24 Nisan vesilesiyle Kürt Özgürlük Hareketi'nin birçok kurumu da, açıklamalarıyla yaşanan acılara dikkat çekerek, soykırımın devletçe tanınmasını istedi. Bu seneki anmalar da çeşitlilik gösterdi. Öyleyse Kürtler olarak bizler açısından sorun nerede?

Sorunla yüzleşmiyoruz

Konu bazında özgürlükçü düşüncelerle buluşmuş Kürtler'de belli bir hassasiyet oluşmuş durumda. Durum, acı, pişmanlık ve çocuk duygularıyla karşılanıyor. Bireysel bazda sorunu sahiplenme çabası (O.Baydemir, A.Demirbaş vb.), az da olsa var. Asıl sorun bundan sonra başlıyor ki; Hareket olarak sorunu kurumsal düzeyde hakıyla sahip-lenme çabamız yetersiz. Katliamlardaki rolümüzü ortaya koymada tutuk, çekingen yaklaşıldığından dolayısıdır ki, sorunla yüzleşme, hesaplaşma aşamasına adım atamıyoruz. Ki bu, geleceğe ertelenecek bir sorun değil, aslında geç kalınmış da olsa şimdinin sorunudur. Demokrasi ve özgürlük ölçülerinde gelişen bilincin tutuma dökülmesindeki ertelemecilik, öncelikler meselesinin varlığından değil, bir zaafiyet durumunun dolayısıdır. Ki, toplumsal acıları, mağduriyetlerin hiyerarşisi olamaz ve çekiyor olduğumuz acılar diğer halkların acılarıyla buluşturulduğu oranda, ancak ortak bir gelecek inşa edilebilir. Hele o acılara sebep bir fail de bizlersek, en önemli bir demokrasi aktörü olarak önümüzde duran görevler var.

Hareket olarak literatürümüzde Kürtlerin sözkonusu katliamlardaki rolü ya işlenen bir konu değildir ya da esas bağlamlarına oturtulmaz. Sorun daha çok dışsal olarak ele alınıp dönemin Osmanlı hükümetlerinin uygulamaları üzerinde tanımlanır. O nedenle 24 Nisan açıklamalarında da soykırımları tanımak için devlete çağrılar yapılırken, sorun bizler açısından da ele alınmadı. Bu, kurumsal bazda ortalama bir yaklaşım olduğundan soruna

dair “içerden” bir tartışma ihtiyaç haline geliyor. Aksi durum, sorundan kaçışı, sorumluluk üstlenmekten uzak durmayı sürdürür ki yüzleşme üzerinden yaraların sarılması gerçekleşemeyeceği için esaslı toplumsal barış inşası riske girer. Çünkü, soykırımlarla hesaplaşmak, esasında geleceğe yönelik toplum tahayyülümüzle ilgilidir.

Türk toplumunda, yaratılan derin Ermeni düşmanlığından dolayı, yakın tarihe kadar da Kürt siyaseti de soykırım konusunda açıktan bir tutum alamadı. Katliama maruz kalan halkların acıları dillendirilse de; güncel bir Ermeni, Süryani sorunu yok, yaklaşımıyla kendi Kürt sorununa odaklanma önplanda oldu. (Yeni yeni bir ilgi ve kabullenme var, ancak içselleşmediği de bir gerçek.) Yakıcı güncel sorundan dolayı bu belki bir yere kadar anlaşılabilir. Ancak katliamlar karşısında bazen görülebilen sorunlu bazı düşünsel yaklaşımlara bakmak da gerekli olacak.

Hatalı argümanlar, söylemler

“Katliamları Hamidiye Alayları yaptı” demek, meseleyi sadece böyle tarif etmek, sorumluluğu üstlenmeme yaklaşımıdır. Katliamları sadece Hamidiye Alayları yapmadı. Bu olaylar 1894-96 katliamlarında etkindiler. I.Dünya Savaşı’ndan önce düzensizlik ve disipisizliklerinden dolayı İttihatçılarca feshedilmek istenseler de, 1.Dünya Savaşı’nda “Hafif Süvari Birlikleri” adıyla yeniden düzenlendiler ve Kuzeydeki birkaç il dışında işlev görmediler... “Siz öldürmeseniz onlar öldürecek” gibi birçok korkutma, “herşeyleri size kalır” diye çıkar güdülerine hitap etme, “ortak çıkar” vb. Ancak ilan edilen “Cihad” çerçevesinde “yedi gavur öldüren cennetlik olur” gibi dini propaganda yöntemleriyle, Kürtlerin azımsanmayacak kısmı kıyımlara dahil edildi. Özellikle kırsal kesim ve tehcir kabilelerine saldırmada ev, toprak, kıymetli eşya ve kadınlara el koyma, çığırından çıkmış halk gruplarını motive eden etkenler oldu. Komşuları tarafından evlerinde öldürülme vakaları hiç de az değil.

“Kürtlerin önemli bir bölümü katliamlarda rol oynadı, diye genelleme yapılmalı, koruyanlar da çoktu...” Evet zaten Êzîdî ve Alevi Kürtlerin önemli kısmı benzer mağduriyetlerden gelen yakınlık duygusuyla, buldukları yerlerde Ermeni ve Süryanileri korumaya çalıştılar. Bazı bey, toplumun önde gelen şahsiyetleri ve değişik örnekler biçiminde, ceza tehditlerine rağmen gayrimüslümleri koruyanlar oldu. Ki bu örnekler, her şart altında toplumun diri kalabilen vicdanıdır. Bu vicdan da olmasa, o toplum kolay iflah olamaz zaten. Yalnız bu durum, Kürtlerin “önemli bir bölümü”nün kıyımlara katılmadığını göstermiyor.

“İrademiz dışında kullanıldık...” ‘Kullanılma’nın yolaçtığı sonuç soykırım oluyor galiba. “Ama onlar da katletti...” Manipüle edilmiş bazı Türk kesimleriyle bu benzer söylem manidar.

Özgürlük Hareketinin yazılı kaynaklarındaki bazı değerlendirmeleri de ele almak gerekiyor; “Ermeni ve Süryaniler kentli zanaatkardır. Bunun yanında ticaretle de gelişen sermaye birimleri komünal düzenli aşiret toplumlarının öfke ve çatışmasına yolaçan Ermeni ve Süryani Soykırımının kökeninde bu yönlü bir çelişkiyi hep gözönünde tutmak gerekir” türünden yorumlar, sorunu yeterli ifade etmiyor. Daha doğrusu yanlış çıkarsamalara götürebilir. Ufuk Uras’ın ifadesiyle, “Bir kötülüğe neden aramak, zaman zaman o kötülüğü anlama ve meşrulaştırmaya kadar götürebilir insan (...) insandan sabun yapmanın rasyonel bir açıklaması olabilir mi?” Veya altınlarını yutarak saklamışlar diye Ermeni ve Süryaniler’in “Sıradan” halkça karınlarının deşilmesinin?.. Ayrıca, kent ve kasabalarda zanaatkar, tüccar olarak gözönünde olan Ermeni ve Süryaniler’in gerçekte büyük çoğunluğu köylüydü, tarım-hayvancılıkla uğraşıyorlardı. Ve en vahşi kıyımlar kırsal bölgelerde yapıldı.

Süryani Katliamına ilişkin “Akat, Babil ve Asur imparatorluklarının acımasız talan ve katliam seferlerinin bir nevi geri dönüşü” deyip “Yapma bulursun!” dünyasının geçerli olduğu yönündeki ifadeler... Sargon, Asurbanipal iktidar orduları, katliamlarının kefareti 3-4 bin yıl sonra bir halk neden ödesin? Üstelik tekrar tekrar Bizans, Pers, Sasani, Emevi, Timur ve Bedirhan’ın katliamlarına maruz kalmış bir halk için bu ne bitmez bir kefarettir.

1915 sonrası

1915'te 1 ile 1.5 milyon arası Ermeni, 500 bin Süryani katledildi. Toplam 72 katliama maruz kalan Êzîdîler bu dönemde de paylarını aldılar. Ama sonrasında herşey bitmedi. Katliama sebep olan zihniyet ve toplumda oluşturulan algının sürekliliği, soykırımı da sürekli kıldı. Toplumsal bazda sonradan da gayrimüslümlere yönelik uygulamalarımız, yüzleşmenin olmazsa olmazlığını daha iyi gösterir bizlere.

Bölgede kalan az sayıdaki gayrimüslüm her fırsatta taciz edildi. Evlerine yerleşildi ve çıkılmadı. Otlakları, tarlaları parça parça gaspedildi. Kadınlar kaçırıldı. Özellikle kırsal alanlarda hertürlü haksızlık karşısında bile bir gayrimüslümin bir Kürde el kaldırması adetten değil, bedeli çok ağır ödetirdi.

Ermeni ve Süryani demek, "altın" demektir, o yüzden, sahipsiz kalan kutsal mekanlar, evler, mezarlıklar dahi altüst edilerek yıkıntıya çevrildi. Talan edilen kiliseler sonra çoğu ahır yapıldı.

1915'ten kurtulan Süryaniler, Şırnak ve Mardin gibi yerlerde beraber yaşadıkları güçlü Kürt aileler tarafından himayecilik-hizmetçilik ilişkisi içine alındılar. "Korunurlarken", o ailelere, kapsamı keyfi tasarruflara bağlı hizmetler sunacaklardı ve bu ödenmesi çok zor bir "diyet"ti. Kırsal kesimdeki bu yarı kölelik durumu, 1990'lara, yani nüfusça bitme eşiğine gelinceye kadar sürdü.

Oluşturulan algı ve belleğin devamlılığın çocuk zihni ve tutumlarındaki izdüşümlerini görmek daha çarpıcı olabilir. Sünni Kürt çocukları, beraber yaşadıkları gayrimüslüm çocuklarına, yakaladıkları her tenhada "eşhed" getirmeye çalıştı. Kaçımız çocukluğunda, siyah karıncaları müslüman, kımızı karıncaları da "kafir" belleyerek o karıncalara eziyet etmedi? Çünkü, çoğumuz "Ermeni!" "Filleh!", "Êzîdî!" diye büyüklerimizden azarlar işittik çocukken. Yani, Ermeni, Filleh, Êzîdî olmak çok kötü birşeydi. Bizlerde öyle belledik. Körpe

dimağlarımız, büyüklerimizin bazen “kahramanlık hikayeleri” kıvamında “Fermana Filleh” dönemine ait anlatılarıyla dumura uğratıldı. O ötekileştirilme zihniyetini bizler devraldık böylece. Şimdi bunların tümü hiç olmamış, yaşanmamış gibi davranılacak?

Toplumsal bazdaki tüm bu uygulamalarımızın “onlar” nezdindeki karşılığı sürekli bir göç oldu. Kılıçartıklarını da parça parça ötelemiş olduk bu şekilde. Örneğin, Kürdistan’daki son Keldaniler Şırnak-Uludere’de 2-3 köyde yaşarken, göçlerle 1990’larda sıfırlandılar. Tüm Türkiye ve Kürdistan’da şu an 80 bin Ermeni ve 20 bin Süryani’den behsedilebilir. Bunların da büyük çoğunluğu İstanbul’da yaşıyor. Êzîdîlerin sayısı ise yüzleri ancak bulur.

Ne yapmalı?

Yani yüzleşme sadece devlet nezdinde olamaz. Aksine, çifte görevle yüzyüzeyiz bu durumda. Birincisi;, devletin Ermeni ve Asuri-Süryani soykırımlarını tanınması için mücadele vermek, ikincisi; o soykırımlardaki payımızla yüzleşmek. Bu yüzleşme bizi çok daha etkin bir demokrasi aktörü yapar. Bu yara sarılmadan demokratik bir toplum inşasını tesis etmek zor olacaktır. Çünkü bir dünyaya kulak kesilmişken başka dünyalara sağır kalmak etnosentrik, (bizmerkezci) meyilleri hep canlı tutar.

Kürt Özgürlük Hareketi, düşünsel hem de önerdiği toplum modeli olarak kapsayıcı olsa da, konu bazında önemli bazı gereklilikler hala orta yerde duruyor. Öncelikle milyonlarca Kürdün kurumları olarak, Kürtlerin 1915’teki payları için kurumsal özür dilenmelidir. Zaman zaman bireysel bazda özür dileyen bazı siyasi Kürt şahsiyetleri esas itibarıyla bir siyasi duruşun fikirlerini aktarıyorlarsa, kurumsal özürden de imtina edilmemelidir. Özür, Ermeni, Asuri-Süryani ve Êzîdî halklarından dilenmelidir.

Her özrün bir tamirat süreci olur. Topraklarından koparılmış o halkların geri dönüşlerinin zemininin sağlanması temel bir mücadele görevidir. Bu yönüyle sadece geri dönüş çağları

yetersiz olacaktır.

Halen belli bir Kürt kesiminde, oluşturulmuş eski algıları hem tümünden kırma hem de duyarlılık yaratmak amacıyla anmalar, toplantılar gerçekleştirme; araştırma-incelemeler yapma, raporlar hazırlama; yaşanan acıları temsilen anıtlar dikme vb. şeyler geliştirilmelidir. Yurtsever belediyelerin mevcut imkanları sahiplenilmesi gerekiyor. Bu konuda, Süryanilerin şuanki temel varlıklarından olan Mor Gabriel'in korucuların insafına bırakılmasının bizlere anlatacağı birşeyler olmalı.

Üslup ve yorumlarda yapılacak düzeltmeler ayrıca ele alınması gereken bir konudur. Cumhuriyet, 1915'in mirası üzerinden kuruldu. O yüzden, o suç ortaklığı üzerinden, "tali" olanların ortadan kaldırılmasını hatırlattığı için soykırım mağduru halklarca yürek burkuntusuyla karşılanan "asli kurucu öğeyiz" söylemleri terkedilmelidir. Zaman zaman belli payeler biçilen Mir Bedirxan, İsmail Simko, Said-î Kurdî gibi tarihsel bazı Kürt şahsiyetlerinin, dönemlerinde işledikleri veya sebep oldukları katliamlar da işlenmeli. Tarihsel yorumlar ile bugünün algısı birbirini besler nihayetinde... Gereklilikler ayrıca tartışılmaya muhtaçtır.

"Geçmiş asla ölü değildir" bilinciyle yaklaştığımızda, hayallerimizdeki "halklar bahçesi"ne ulaşmak için, halen boynumuzda asılı duran günahlarımızla erkenden hesaplaşmamız gerektiği gerçeğini apaçık görürüz. Aydınlık bir geleceğe daha güçlü adımlar atarız o zaman.

Burdur E Tipi Cezaevi

Kaynak: [Yeni Özgür Politika](#)

